

บทความวิชาการ (Academic Article)

อุปลักษณณ์โนทัศน์ “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง

“เจ้าจันทน์ผอม นีราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์

The Conceptual Metaphor of “Time” in the Novel “Chao Chan Phom

Hom Nirath Phra That In Khwaen” by Mala Khamchan

ปิ่นอนงค์ อัมปะละ^{1*} พิรุณญา พิหมิว² และสิริวิทย์ สุขกันต์³Pinanong Ampala^{1*}, Pirunya Pimiw² and Siriwit Sukkun³

บทคัดย่อ

อุปลักษณณ์โนทัศน์ “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทน์ผอม นีราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ ปรากฏลักษณะรูปภาพแสดงอุปลักษณณ์เวลา ได้แก่ 1) “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะร่างกาย คำว่า “หัว” เช่น หัวรุ่ง หัวเข้า หัวตึก ซึ่งปรากฏร่วมกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ ได้แก่ “ขึ้น” “ลง” “ตก” “ย่าง” “อ้อม” “แทง” 2) “เวลา” แสดง “อายุ” ปรากฏร่วมกับ คำว่า “ขึ้น” และ “ย่าง” 3) คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงการเคลื่อนที่ ได้แก่ “ลง” “ตก” “กลาง” และ 4) คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงเวลาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ได้แก่ “อ้อม” และ “แทง” ส่วนด้านมนทัศน์เวลาที่ปรากฏ ได้แก่ 1) “เวลา” เป็นร่างกาย 2) “เวลา” เป็นมนุษย์ และ 3) “เวลา” เป็นอาวุธ เป็นมนทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นความหมายเปรียบเทียบที่ขยายวงความหมายออกไปจากเดิม ทำให้ “เวลา” ซึ่งเป็นนามธรรมกลายเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามแสดงให้เห็นว่ามนทัศน์เกี่ยวกับเวลาที่ขึ้นอยู่กับบริบทและเนื้อหาของข้อมูลแสดงให้เห็นมุมมอง และระบบคิดของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลาอีกด้วย

คำสำคัญ: อุปลักษณณ์โนทัศน์ เวลา นวนิยาย มาลา คำจันทร์

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับชาวต่างประเทศ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ
Bachelor of Arts Program in Thai For Communication For Foreigners, International College, Payap University

² หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ
Bachelor of Arts Program in Business Chinese, International College, Payap University

³ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับชาวต่างประเทศ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ
Bachelor of Arts Program in Thai For Communication For Foreigners, International College, Payap University

*Corresponding author; email: pin686@gmail.com

(Received: 1 February 2025; Revised: 11 March 2025; Accepted: 19 June 2025)

Abstract

The conceptual metaphor of “time” in the novel “Chao Chan Phom Hom Nirath Phra That In Khwaen” by Mala Khamchan is represented in various linguistic forms. 1) “Time” collocates with body parts, particularly the term “/huǎ:/ head” as in / huǎ: rûŋ/ huǎ: cháw/, / huǎ: duǐk/ these forms are associated with motion verbs such as “/khuân/”, “/lōŋ/”, “/tòk/”, “/yâ:ŋ/”, “/ʔô:m/”, “/thē:ŋ/”. 2) “Time” conveys “age”. It co-occurs with “/khuân/” and “/yâ:ŋ/”. 3) “Time” collocates with motion verbs: “/lōŋ/”, “/tòk/” and “/klā:ŋ/”. 4) “Time” is found in combination with words related to nature: “/ʔô:m/” and “/thē:ŋ/”. Conceptually, the study identifies three metaphorical representations of time: 1. TIME IS BODY, 2. TIME IS HUMAN, and 3. TIME IS WEAPON. These metaphors illustrate the semantic extension from abstract to concrete, making the concept of time more tangible. Meanwhile, they reflect how the perception of time varies depending upon the narrative context, revealing the worldview and cognitive patterns of Northern Thai speakers.

Keywords: conceptual metaphor, time, novel, Mala Khamchan

บทนำ

ปฏิเสธไม่ได้ว่ารูปแบบการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ไม่ได้มีเพียงภาษาตามความหมายที่มาจากรูปประจำคำเพียงเท่านั้น แต่ยังปรากฏการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบที่เรียกว่า “อุปลักษณ์” อีกด้วย

ในทางภาษาศาสตร์การใช้อุปลักษณ์เชิงเปรียบเทียบจะมีการถ่ายทอดความคิดคำจากวงความหมายหนึ่งไปสู่อีกวงความหมายหนึ่ง ทั้งนี้ เลคอฟ และ จอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) กล่าวว่า อุปลักษณ์เกี่ยวข้องกับความคิด สังคม อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ในชีวิตของมนุษย์และสามารถอธิบายได้อย่างมีหลักการ รวมทั้งยังสะท้อนระบบโนทัศน์ของมนุษย์ในสังคมได้อีกด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณ์โน้ตศน์เป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดออกมาในรูปของภาษา เช่น ในเรื่อง “เวลา” สามารถสะท้อนความคิดที่ว่า เวลาเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ และรู้สึกได้ และไม่ได้มาจากประสบการณ์โดยตรง ดังคำพูดของ เดล ควาลโฮม (Kvalheim, 2000) ที่กล่าวว่า “Time is a concept that we can only see, feel, and experience indirectly. We cannot see time directly; nor can we touch or otherwise sense time directly”

นวนิยายไทยที่ปรากฏการใช้ข้อความภาษาไทยถิ่นเหนือของ “มาลา คำจันทร์” เป็นงานเขียนที่แสดงลักษณะการใช้ภาษาที่มีความเปรียบเทียบแสดงอุปลักษณ์เวลาได้อย่างชัดเจน โดย “มาลา คำจันทร์” ได้สร้างสรรค์งานเขียนอย่างมีเอกลักษณ์สอดแทรกเรื่องราวและวัฒนธรรมล้านนาในงานเขียนนวนิยายได้อย่างลงตัว จนเมื่อปี พ.ศ. 2534 หนังสือนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรท์)

นอกจากนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” จะใช้วิธีการผูกเรื่องตามจินตนาการ และความเชื่อเรื่องบุญญาภินิหารของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีผลต่อจิตใจและการเคารพนับถือของตัวละครแล้ว โดยมุ่งเสนอเรื่องเกี่ยวกับการค้นหาสัจจะความจริงที่เป็นแก่นของชีวิต ในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใช้การประยุกต์ขนบวรรณกรรมแบบเก่าเข้ากับแบบใหม่ได้อย่างกลมกลืน นอกจากนี้ การดำเนินเรื่องยังใช้ขนบของนิราศ และวรรณคดีเก่าของล้านนามาผสมผสานเหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่องได้อย่างน่าติดตาม ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้สนใจที่จะนำข้อมูลนวนิยายเรื่องดังกล่าวมาศึกษาในด้านอุปลักษณ์โน้ตศน์ เพื่อต้องการทราบถึงแง่มุมทางภาษาที่สะท้อนความเปรียบอีกด้านหนึ่ง ที่ผ่านมามีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “เวลา” โดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมไทยถิ่นเหนือเช่นกัน และใช้ข้อมูลประเภทคำวขอ ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “ระบบมโนทัศน์เวลาของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ” (ปิ่นอนงค์ อำปะละ, 2559) รายงานวิจัยเรื่อง “อุปลักษณ์โน้ตศน์ “เวลาเป็นการเคลื่อนที่” ในภาษาไทยถิ่นเหนือ” (ปิ่นอนงค์ อำปะละ, 2563) “เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม”: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นเหนือ (ศิระวิษฐ์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2562) แต่ยังไม่ปรากฏงานวิจัยใดที่ใช้ข้อมูลจากงานเขียนนวนิยายซีไรท์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยถิ่นเหนือ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาอุปลักษณ์โน้ตศน์ “เวลา” ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ เพื่อต้องการทราบว่ารูปภาษาที่แสดงอุปลักษณ์เรื่องเวลาในนวนิยายดังกล่าว มีลักษณะอย่างไร และสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนืออย่างไร

นอกจากนี้การศึกษาอุปลักษณ์โนทัศน์ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินแขวน” ยังเป็นแนวทางให้เข้าใจระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือที่ถ่ายทอดออกมาในรูปภาษาที่แสดงเวลาว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ข้อมูลภาษาในนวนิยายเรื่องดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ จากการรับรู้ด้านการมองเห็นการเคลื่อนที่ของเวลาอีกด้วย

ผู้เขียนได้ทบทวนทฤษฎีและผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องอุปลักษณ์โนทัศน์ “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ วิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) เมื่อนำทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) มาใช้วิเคราะห์ต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ คือ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระดับความคิดพื้นฐานของมนุษย์ (basic-level) และองค์ประกอบความคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพ (image-schema) กล่าวคือระดับความคิดขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่สามารถแยกความแตกต่างของสรรพสิ่งออกจากกันได้ อย่างชัดเจน และสามารถใช้ความคิดพื้นฐานนั้นเรียกวัตถุต่าง ๆ ได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น ส่วนความคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพเป็นการมองสิ่งต่าง ๆ จากโครงสร้างทางความคิดที่มีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ เช่น การมองว่าตัวเราเป็นภาชนะ และสามารถเปรียบเป็นสิ่งที่ถูกบรรจุในภาชนะอื่นได้ด้วย (the body is a container.) ตัวอย่างความคิดนี้เห็นได้จากรูปภาษา เช่น หายใจเข้า หายใจออก แสดงให้เห็นความคิดของผู้ใช้ภาษาว่า มนุษย์เปรียบเหมือนภาชนะที่มีสรรพสิ่งใดสรรพสิ่งหนึ่งสามารถเข้า หรือออกได้ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของเอทชีสัน (Aitchison, 1994) ที่มองว่าความคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพโครงสร้าง เช่น เมื่อนึกถึงภาพของบันไดความคิดของเรจะมีภาพขั้นบันไดหลายขั้นที่เชื่อมจากชั้นล่างขึ้นไปชั้นบน ดังนี้ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดหนึ่งของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานที่ใช้ศึกษาความเปรียบในภาษามาวิเคราะห์ด้วย กล่าวคือ แนวคิดอุปลักษณ์ (metaphor) เป็นแนวคิดที่นำรูปภาษาที่อ้างถึงสิ่งหนึ่งมาอ้างถึงอีกสิ่งหนึ่งโดยถ่ายโยงความหมายของรูปภาษาจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง อุปลักษณ์ยังเป็นการนำคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อสะท้อนระบบความคิดของคนในสังคมจากการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม เลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) เห็นว่า อุปลักษณ์จะกลายเป็นภาษาที่เข้าใจได้ก็ต่อเมื่อมีการนำไปใช้เปรียบเทียบกับรูปภาษาอื่น ๆ อันจะทำให้ผู้ใช้ภาษาเข้าใจถึงรูปภาษาที่เป็นนามธรรมจากการเปรียบเทียบกับรูปภาษาที่เป็นรูปธรรม

แนวคิดต่อมาในทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาณที่ผู้เขียนนำมาใช้ศึกษา ได้แก่ แนวคิดเรื่อง ผังภาพของอีแวนและกรีน (Evans & Green, 2006, pp. 45 - 47) และเลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1999) สรุปได้ว่า ผังภาพเป็นพื้นฐานของกระบวนการทำงานของการถ่ายโยงเชิงอุปลักษณ์ออกมาเป็นภาพที่ใช้แสดงความหมายของรูปภาษาในความคิดให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม ผังภาพสร้างรูปจากภาษาเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดของมนุษย์ที่มาจากประสบการณ์ (embodied experience) นอกจากนั้นทาลมี (Talmy, 2000) ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผังภาพว่า มีหน้าที่อธิบายความคิดที่มองไม่เห็นให้เคลื่อนที่ปรากฏออกมาเป็นภาพ โดยมีองค์ประกอบ คือ เส้นทางการเคลื่อนที่ที่อธิบายความคิดออกมาเป็นผังภาพ ทำให้ทราบถึงความคิดของมนุษย์ ผังภาพมีความสัมพันธ์กับอุปลักษณ์ในลักษณะที่ว่า ผังภาพแสดงโครงสร้างของประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์โดยสัมพันธ์กับสิ่งที่นำมาจับคู่ เปรียบเทียบ และถ่ายโยงประสบการณ์ไปยังสรรพสิ่งนั้น ๆ ผังภาพยังให้พื้นฐานที่เป็นรูปธรรมสำหรับการถ่ายโยงเชิงอุปลักษณ์ (metaphoric mappings) ซึ่งเลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1999) ได้เสนอว่า ผังภาพเป็นพื้นฐานของการถ่ายโยงเชิงอุปลักษณ์ (metaphoric mappings) อันเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการขยายความหมายออกไป (meaning extension)

นอกจากแนวคิดผังภาพข้างต้น แนวคิดมโนทัศน์ยังเป็นแนวคิดหนึ่งของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาณที่ผู้เขียนนำมาศึกษาเช่นกัน กล่าวคือ แนวคิดมโนทัศน์ใช้อธิบายความหมายของคำจากความหมายประจำรูปภาษา และความหมายในเชิงเปรียบเทียบ สอดคล้องกับออกเดน และริชาร์ด (Ogden & Richards, 1972) ที่กล่าวไว้ว่า การที่ความหมายจะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษา ความคิด และสิ่งที่อ้างอิงได้อย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ มโนทัศน์ที่เกิดจากความรู้ ความรู้ และความเข้าใจ โดยการนำรูปภาษาที่มีความหมายมาอ้างอิงถึงสิ่งที่ปรากฏตามจริง ดังนั้น มโนทัศน์จึงเป็นความคิด และความเข้าใจของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านการใช้รูปภาษา และประสบการณ์ที่มีต่อสรรพสิ่งในโลกตามความคิดของมนุษย์ ทั้งนี้มโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับอุปลักษณ์ในลักษณะการเปรียบเทียบ และการแสดงความคิด

จากแนวคิดข้างต้นผู้เขียนได้นำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณ์มโนทัศน์ “เวลา” ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ เพื่อต้องการทราบถึงมุมมองความคิดของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลาว่ามีความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “เวลา” อย่างไร และลักษณะใด ดังจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

เนื้อเรื่อง

บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ประยุกต์แนวคิดผังภาพของ Evans & Green (2006) และ เลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1999) สร้างเป็นสัญลักษณ์แสดงการเคลื่อนที่ของ เวลา ดังนี้

หมายถึง พระอาทิตย์ และเวลากลางวัน

หมายถึง พระจันทร์ และเวลากลางคืน

หมายถึง ตำแหน่งของเวลา

เวลา หมายถึง เส้นทางการเคลื่อนที่ของ

หมายถึง จุดสิ้นสุดของเวลา และเส้นแบ่งเวลากลางวัน

จากการรวบรวมข้อมูล “เวลา” ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทน์ผมหอม นิราศ พระธาตุนิรันดร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ พบข้อมูล “เวลา” รวม 16 ข้อความ ทั้งนี้ผู้เขียน จะขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะร่างกาย ได้แก่ คำว่า “หัว” แสดงเวลา ดังนี้

1.1 คำว่า “หัวรุ่ง” ตัวอย่างเช่น

“ลมหัวรุ่งบาดผิวบาดเนื้ออยู่เยะเยือกเจ้าจึงเลือกเอาเสื้อคลุมเงินขาวมากระชับร่าง”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 6)

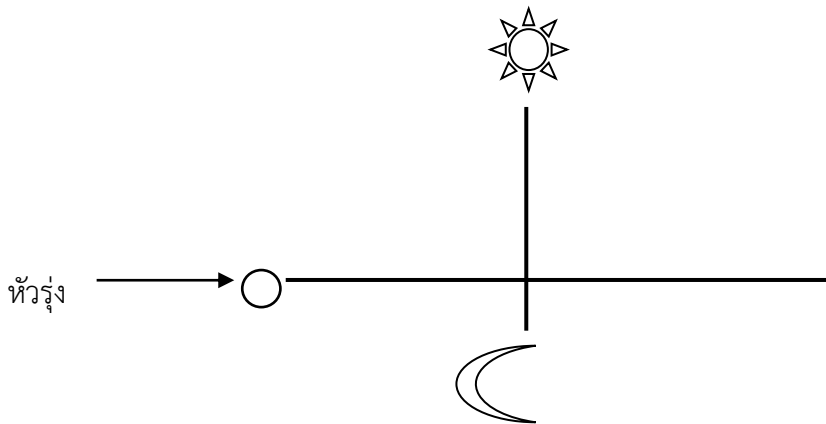
“หอมลมเมื่อหัวรุ่ง หมอกเหมยเผยฟุ้งแก้วกลืนคันธา ยามนั้นเสียงขับลือลังกาก็ดังแว่ว ๆ”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 10)

“หมอกมุงเมืองห่อล้อมจนขาวมัวไปหมด ปรอยปลิวเป็นฝอย ๆ ตั้งแต่หัวรุ่ง กระทั่งยามสาย”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 109)

คำว่า “หวั” ในตัวอย่างข้างต้น ปรากฏร่วมกับคำบอกเวลาในตอนเช้า คือ คำว่า “รุ่ง” หมายถึง ระยะเวลาตอนเริ่มแรกแห่งวัน หรือเวลาสว่าง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1324) มีความหมายเปรียบ แสดงถึง ตำแหน่งที่เป็นส่วนบนสุดของ “เวลา” ในตอนเช้า ความหมายที่เกิดขึ้นเป็นความหมายเปรียบแสดงส่วนเริ่มแรกของเวลา ดังภาพต่อไปนี้

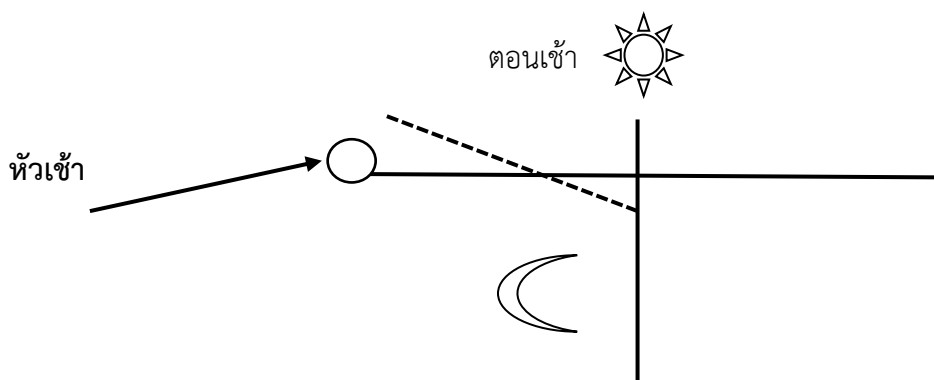
ภาพ 1 แสดงตำแหน่งของ “หวัรุ่ง”

1.2 คำว่า “หวัเช้า” ตัวอย่างเช่น

“ฟ้าเริ่มเทาเลื่อนกลื่อนดาวดับหาย หวัเช้าเข้ามาแล้วจะรุ่งแจ้งแสงส่องแล้ว”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 25)

คำว่า “เช้า” หมายถึง เวลาระหว่างรุ่งสว่างกับสาย เวลาตั้งแต่รุ่งสว่างถึงเที่ยง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 370) เมื่อคำบอกเวลา “เช้า” ปรากฏหลังคำว่า “หวั” ในตำแหน่งช่วงเวลาของวัน มีความหมายแสดงตำแหน่งของเวลาเริ่มต้นในแต่ละวัน ดังภาพต่อไปนี้

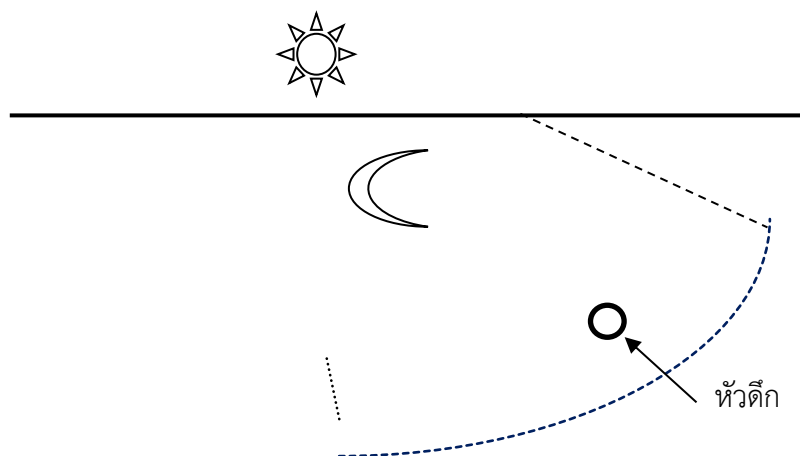
ภาพ 2 แสดงตำแหน่ง “หวัเช้า”

1.3 คำว่า “หัวตึก” ตัวอย่างเช่น

“วันนี้แล้วจะได้ตัดผมหอมบูชาพระธาตุอินทร์แขวนสุดแดนฟ้าต่อ นางนาฏแก้วดวงวิเศษจึงตื่นมาแต่หัวตึก”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 7)

คำว่า “ตึก” หมายถึง เวลาผ่านไปนานแล้ว หรือเวลาค่ำมากแล้ว แทนคำว่าสายในเวลา กลางคืน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 438) คำว่า “ตึก” ปรากฏหลังคำว่า “หัว” ในตำแหน่ง ช่วงเวลา ของวัน “หัวตึก” ต้องอาศัยบริบทของผู้พูดในการตีความหมายของคำนี้ ซึ่งเวลาดังกล่าว ไม่ใช่ จุดเริ่มของเวลาหัวค่ำ แต่เริ่มตั้งแต่เวลาสองทุ่มเป็นต้นไป เกิดจากมุมมองของผู้สังเกตการณ์ การเคลื่อนที่ของเวลา ขึ้นอยู่กับเพศ วัย สถานที่ ความรู้สึก จากตัวอย่างแสดงความหมายเปรียบเทียบ แสดงตำแหน่งของเวลาในช่วงกลางคืน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 3 แสดงตำแหน่ง “หัวตึก”

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลาดังนี้ ตัวอย่าง (1.1) แสดงเวลาเข้าสู่รู้จากสภาพอากาศที่กระทบกับร่างกายของคน ส่วนตัวอย่าง (1.2) การเปลี่ยนแปลงของท้องฟ้าที่เปลี่ยนไปตามแสงอาทิตย์แสดงเวลาเช้า และตัวอย่าง (1.3) คำว่า “ตื่น” ของ “นางนาฏแก้ว” เพื่อจะเตรียมกระทำบางสิ่งบางอย่างตามที่ตั้งใจไว้แต่เนิ่น ๆ ซึ่งมโนทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “เวลาเป็นร่างกายของมนุษย์”

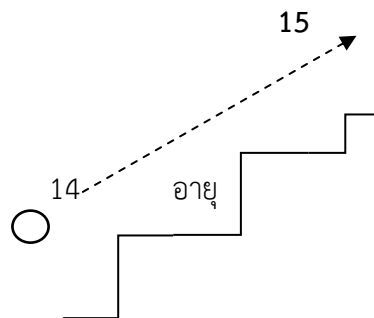
2. “เวลา” ปรากฏพร้อมกับ จำนวน หรือ ตัวเลข ได้แก่ อายุ คำบอกเวลา แสดงเวลาดังนี้

2.1 “เวลา” แสดง “อายุ” เมื่อปรากฏพร้อมกับคำว่า “ขึ้น” และ “ย่าง” ดังนี้

“ เมื่อเริ่มขึ้นสาวอายุสิบห้าครั้งนั้นเจ้าหล้าผู้งามเลิศล่มสวรรคเจ็บบ่วยล้มไข้ นอนยาวนานได้”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 38)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า อายุ มีการเคลื่อนที่โดยการปรากฏพร้อมกับคำว่า “ขึ้น” แสดงให้เห็นทิศทาง ของการเปลี่ยนตำแหน่งที่สูงกว่าเดิม ในที่นี้ “เจ้าหล้าผู้งาม” (เจ้าจันทร์) ตัวละครเอก คำว่า “ขึ้น” เป็นตำแหน่งของอายุที่เพิ่มจากเดิมจากการเปลี่ยนแปลงของเวลาที่มีผลทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลง ดังภาพต่อไปนี้

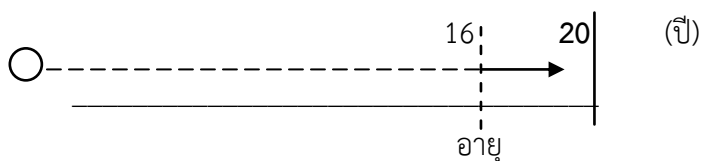
ภาพ 4 แสดงเวลาจาก คำว่า “ขึ้น” กับ “อายุ”

นอกจาก “เวลา” ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การเคลื่อนที่ของเวลาที่ปรากฏพร้อมกับคำว่า “ย่าง” แสดงการเคลื่อนที่ของเวลาเช่นกัน “ย่าง” หมายถึง ยกเท้าก้าวไป เดิน ย่างตื่น หรือ ย่างเท้า เคลื่อนเข้าสู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 948) ตัวอย่างเช่น

“เจ้าจันทร์... ถอดปิ่นมาศเจ็ดเล่มออกจากเกล้ามวย สยายผมหอมลงช้า ๆ ผมยาวเลววาระหลังลงคลุมพื้น ห้าปีแล้วนับแต่อายุ ย่างสิบหกจนยี่สิบ”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 7)

เมื่อ คำว่า “ย่าง” ปรากฏหน้าคำบอกอายุ แสดงการกระทำในลักษณะการเคลื่อนที่เข้าสู่ตำแหน่งใหม่ มีความหมายเปรียบ แสดงการเคลื่อนที่จากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 5 แสดงคำว่า “ย่าง” ปรากฏก่อน คำบอกอายุ

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลา กล่าวคือ คนไทยถิ่นเหนือมีมุมมองต่ออายุที่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นการเคลื่อนที่ของมนุษย์โดยมีจุดเริ่มต้นและเคลื่อนที่ไปสู่ที่หมายใหม่ เช่นเดียวกับอายุที่เพิ่มขึ้นจากเดิม ดังข้อความที่ว่า “เมื่อเริ่มขึ้นสาวอายุสิบห้า...” เช่นเดียวกับคำว่า “ย่าง” ที่มีความหมายว่า “เดิน” ซึ่งเป็นอากัปกริยาการเคลื่อนที่ของมนุษย์เช่นกัน ตามตัวอย่างข้างต้นที่ว่า “ห้าปีแล้วนับแต่อายุย่างสิบหกจนยี่สิบ” แสดงให้เห็นมุมมองความคิดที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของช่วงอายุเป็นไปตามระยะเวลาธรรมชาติมีการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

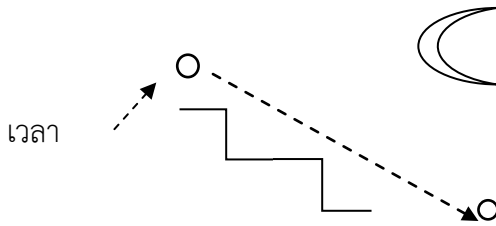
3. คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงทิศทาง ได้แก่ “ลง” “ตก”

3.1 ความหมายเปรียบแสดงตำแหน่ง ได้แก่ “ลง” และ “ตก” คำว่า “ลง” หมายถึง ไปสู่เบื้องต่ำ หรือไปสู่เบื้องที่ตรงข้ามกับขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 984) ตัวอย่างเช่น

“ดึกมากเยือกเย็นสงบสงัดทั่วราวไพรเดือนส่องแสงอ่อนนวลไปทั่ว ”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 66)

จากตัวอย่าง เมื่อคำว่า “ดึก” และ คำว่า “ลง” ปรากฏร่วมกัน แสดงการเคลื่อนที่จากตำแหน่งเดิม เคลื่อนที่จากบนสู่ล่าง ดังภาพต่อไปนี้

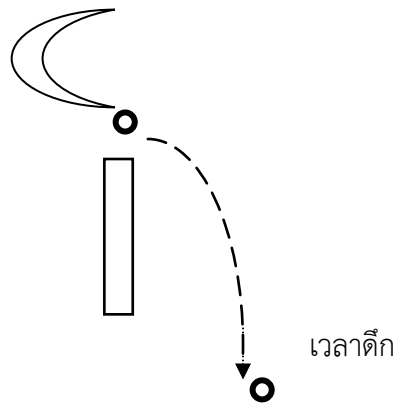
ภาพ 6 แสดงคำบอกเวลาปรากฏร่วมกับกริยา “ลง”

ส่วน คำว่า “ตก” หมายถึง กริยาที่ลดลงสู่ระดับต่ำในอาการอย่างพลัดลงหล่นลง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 420) ข้อความที่ปรากฏ ได้แก่

“ตกตึกคีนหนึ่งเจ้าแม่ของลูกก็ฝัน ฝันว่านางเทวีจันทะยออดฟ้ามาบอกว่าผมหอม อินทร์ แหวนผมหอม..”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 39)

เมื่อคำว่า “ตก” และ คำว่า “ตึก” ปรากฏร่วมกัน “ตก” แสดงการเคลื่อนที่จากตำแหน่ง บนลงสู่ล่าง มีความหมายเปรียบเหมือน “เวลาเป็นวัตถุ” ดังภาพต่อไปนี้

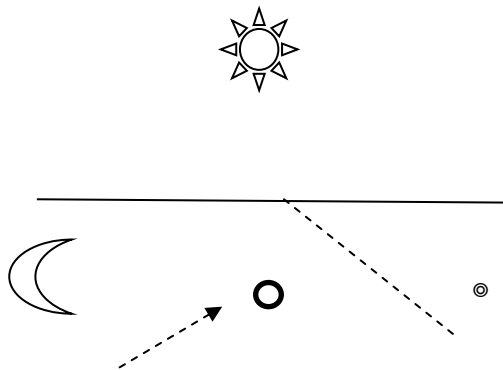
ภาพ 7 แสดงคำกริยา “ตก”ปรากฏร่วมกับคำบอกเวลา

3.2 คำบอกเวลา “ตึก” ปรากฏร่วมกับคำว่า “กลาง” หมายถึง ส่วนที่ไม่ค่อนข้างไปทางใดทางหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 438) เมื่อปรากฏหน้า คำว่า “ตึก” บอกตำแหน่งช่วงของเวลาตอนกลางคืน มีความหมายเปรียบ คือ เปรียบเวลา “ตึก” เป็นศูนย์กลางของเวลากลางคืน ตัวอย่างเช่น

“ผู้ใดหนอเป็นผู้ใดกันแน่มาชับรำเป็นลำนาระบำป่ากลางตึกลึกใหญ่อย่างนี้”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 3)

คำว่า “ตึก” ปรากฏร่วมกัน “กลาง” แสดงตำแหน่งของเวลาในช่วงเวลากลางคืน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 8 แสดงคำบอกเวลาปรากฏร่วมกับคำนาม “กลาง”

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลา กล่าวคือ คำว่า “ตึกกลาง” รวมทั้ง “ตึกตึก” แสดงการเข้าสู่ช่วงเวลากลางคืนสนิท สืบเนื่องจากคำแวดล้อมที่ว่า “... ตึกกลาง มากเยือกเย็นสงบสงัด...” คำว่า “สงบสงัด” แสดงให้เห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่ยียบสงบไร้ผู้คนสัญจร หรือพลุกพล่าน เช่นเดียวกับ “...ตึกตึก คืบหนึ่ง เจ้าแม่ของลูกก็ฝัน...” แสดงเวลาตึกสงัดเป็นช่วงเวลาของการนอนที่นำไปสู่ห้วงเวลาของการฝันได้ง่าย รวมทั้งตัวอย่างที่ว่า “ชับรำเป็นลำนาระบำป่ากลางตึก” คำแสดงช่วงเวลาดังกล่าวแสดงถึงเวลาตึกสงัดที่สามารถได้ยินเสียงชับรำนำได้อย่างชัดเจน

4. คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงเวลาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

คำบอกเวลาที่แสดงเวลาจากธรรมชาติ ได้แก่ “แดดบ่าย” “สาย” “สองทุ่ม” “ตะวัน” “เต็มวัน” ซึ่งจะปรากฏร่วมกับคำอื่น ทั้งคำกริยา และคำวิเศษณ์ โดยแสดงเวลาที่แตกต่างกัน ดังนี้

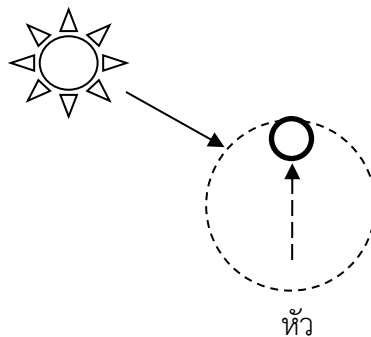
4.1 คำบอกเวลาและคำกริยา “อ้อม”

คำกริยาที่ช่วยแสดงเวลาจากบริบท ได้แก่ คำว่า “อ้อม” กับ “แหง” เมื่อรวมเข้ากับคำบอกเวลาแล้ว ทำให้มีความหมายเปรียบเวลาว่าเป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และเป็นวัตถุสิ่งของ โดยคำว่า “อ้อม” หมายถึง โอบรอบ ตีวงโค้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1386) ตัวอย่างเช่น

“สายแดดแผดกล้าใกล้เที่ยงเปียงฟ้าตะวันอ้อมหัวออกจากป่าสูงขึ้นเย็น ร่มน้ำก็เข้าสู่ทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวงามยามลมเป่า”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 51)

เมื่อ “ตะวัน” ปรากฏร่วมกับคำว่า “อ้อม” และ “หัว” แสดงกริยาการเคลื่อนที่เป็นวงล้อมรอบ และมี “ตะวัน” ทำหน้าที่เป็นผู้กระทำ มีความหมายเปรียบว่า “ตะวัน” เป็นเสมือนวัตถุที่เคลื่อนที่เป็นวงกลมมีอวัยวะที่ทำให้เคลื่อนที่ได้เช่นมนุษย์ ช่วงเวลาดังกล่าวแสดงถึงเวลาสาย ดังภาพต่อไปนี้

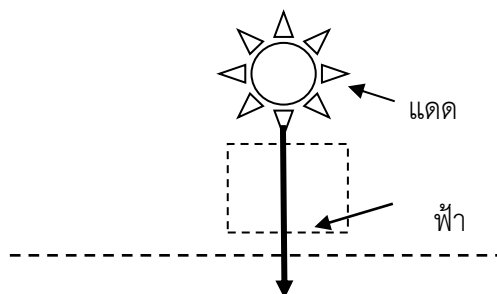
ภาพ 9 แสดง “เวลา” เมื่อปรากฏร่วมกับคำแสดงเวลาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

นอกจากนี้ปรากฏคำว่า “แหง” หมายถึง เอาของแหลมทิ่ม หรือปักเข้าไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 587) ตัวอย่างเช่น

“ยามฟ้าเปล่งแจ้งแดดแหงชาวส่อง อยู่ไกลยังมองเห็นพระธาตุเด่นลอย แขนงสูงสุดสอยเหมือนอินทร์ลอยแขนงไว้”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 68)

คำว่า “แหง” อยู่หลังคำเกี่ยวข้องกับธรรมชาติแสดงเวลาคือคำว่า “แดด” ความหมายแสดงการเคลื่อนที่โดยมีความหมายเปรียบแสดงให้เห็นว่า “แดด” เป็นวัตถุที่เคลื่อนที่ได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 10 แสดงการเคลื่อนที่ “แหง” อยู่หลังคำเกี่ยวข้องกับธรรมชาติแสดงเวลาคือคำว่า “แดด”

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลา กล่าวคือ คำว่า “... ยามฟ้าเปล่ง แดดบ้ายแหงลอดหุบไผ่...” แสดงถึงเวลาเช้าจากการมองเห็นแสงแดดที่ส่องผ่านทะลุไผ่ รวมทั้ง “ยามฟ้าเปล่งแจ้งแดดแหงชาวส่อง...มองเห็นพระธาตุเด่น” แสดงถึงเวลาเช้าจากการมองเห็นแสงแดดที่ส่องผ่านทะลุสรรพสิ่งที่อยู่เบื้องหน้า คือ “พระธาตุ”

ส่วนสรุป

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นสรุปได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปภาพที่แสดงอุปลักษณ์ “เวลา”

จากการศึกษา ผู้เขียนพบว่า คำที่แสดง “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทน์ผมหอม นีราศพระธาตุอินแขวน” รูปภาพที่ปรากฏร่วมกับ “เวลา” มีความหมายเปรียบเป็นอุปลักษณ์ คงที่ ความหมายนี้เป็นความหมายที่สามารถเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของความหมายที่เกิดขึ้นใหม่ กับความหมายเดิมของ “เวลา” โดยปรากฏความหมายที่เกิดกับคำนามคือ อวัยวะร่างกาย

ได้แก่ “ห้าว” ส่วนความหมายที่เกิดกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ ได้แก่ “ขึ้น” “ลง” “ตก” “ย่าง” “อ้อม” “แหง”

1.1 “เวลา” กับความหมายใหม่ที่เกิดกับอวัยวะร่างกาย คำว่า “ห้าว” มีความหมายเปรียบแสดงตำแหน่งแรกเริ่ม หรือเริ่มต้น คำบอกเวลาที่แสดงความหมายเปรียบนี้ ได้แก่ “ห้าวรุ่ง” “ห้าวเช้า” และ “ห้าวคืน”

1.2 “เวลา” กับความหมายเปรียบแสดงการเคลื่อนที่ ตำแหน่ง และ จุดหมาย แสดงการเคลื่อนที่ของเวลาจากคำบอกเวลา แสดงการเปลี่ยนตำแหน่งจากจุดเดิมเป็นจุดใหม่ และแสดงการกระทำที่สำเร็จ ได้แก่

1.2.1 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ขึ้น” ได้แก่ ขึ้นสาว

1.2.2 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ลง” ได้แก่ ดึงลง

1.2.3 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ตก” ได้แก่ ตกตึก

1.2.4 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ย่าง” ได้แก่ ย่างสับแก้ว ย่างสับ
หูกจนยี่สิบ

1.2.5 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “อ้อม” ได้แก่ ตะวันอ้อมหัว

1.2.6 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “แหง” ได้แก่ แดดแหง

1.3 “เวลา” กับความหมายเปรียบบอกสภาพ และช่วงระยะ เป็นส่วนขยาย ลักษณะของเวลา ได้แก่ ความหมายเปรียบบอกตำแหน่ง “กลาง” ได้แก่ กลางดึก

2. มโนทัศน์ “เวลา”

มโนทัศน์ “เวลา” สะท้อนให้เห็นได้จากความหมายเปรียบของคำที่ปรากฏร่วมกับ “เวลา” จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ความหมายเปรียบจากรูปภาษาที่แสดงเวลาแสดงให้เห็น มโนทัศน์ ดังนี้

2.1 “เวลาเป็นร่างกาย” เกิดกับคำว่า “ห้าว” มโนทัศน์นี้สะท้อนให้เห็น จากความหมายเปรียบที่เกิดกับอวัยวะร่างกาย ได้แก่ “ลมห้าวรุ่งบาดผิวบาดเนื้ออยู่เยือก...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 6) “ฟ้าเริ่มเทาเลื่อนเกลื่อนดาวดับหาย ห้าวเช้าเข้า...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 25) และนางนาฏแก้วดวงวิเศษจึงตื่นมาแต่หัวตึก (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 7)

2.2 “เวลาเป็นมนุษย์” มโนทัศน์นี้สะท้อนให้เห็นจาก ความหมายเปรียบของ ความหมายต่าง ๆ ได้แก่ ความหมายเปรียบแสดงที่หมาย ดังเช่น “ครึ่งเดือนจะลู่ได้ก็วันนี้” (เจ้าจันทร์ผมหอมฯ, 2534, น. 7) แสดงความเปรียบถึงที่หมายในลักษณะการเคลื่อนที่จาก จุดเริ่มต้นจนถึงจุดหมายปลายทางที่ใช้เวลา 15 วัน เสมือนเวลาเป็นมนุษย์ที่เคลื่อนที่เดินทางเคลื่อนที่

ไปได้หรือตัวอย่างที่ว่า “ลืบลืมคืนมาแล้ว วันนี้ถึงที่หมายแล้ว” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 11) แสดงความเปรียบคือ “คืน” (คำแสดงเวลา) เคลื่อนที่เป็นมนุษย์เดินทางจนถึงที่หมายจนสำเร็จ ลุล่วง และยังแสดงความหมายเปรียบที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงร่างกาย ดังเช่น “เมื่อเริ่มขึ้นสาวอายุสิบห้า...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 38) แสดงความเปรียบ คือ เปรียบอายุของมนุษย์เป็นเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงตามร่างกาย เป็นต้น

2.3 “เวลาเป็นวัตถุ” มโนทัศน์นี้สะท้อนจากความหมายเปรียบการกระทำที่มีการเคลื่อนที่ซึ่งเปรียบเวลาเป็นดังวัตถุที่แหลมคมเคลื่อนที่ผ่านวัตถุอื่นได้ ดังเช่น “แดดบ่ายทางลอดหลับไปไม้ สองข้างทางรถเรือมีกิ่งไม้กีดขวาง ตัดลงหุบต่ำ...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 99)

จากการศึกษาอุปลักษณ์มโนทัศน์ “เวลา” ในนวนิยายของมาลา คำจันทร์ ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า รูปภาษาที่แสดงอุปลักษณ์ และมโนทัศน์เวลาเกิดจากการโยงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายประจำคำ และคำที่ปรากฏร่วมเป็นความหมายเปรียบแสดง “เวลา” เมื่อคำกริยาปรากฏร่วมกับคำบอกเวลา จะแสดงความหมายเปรียบแสดงการเคลื่อนที่มีจุดหมาย และการสิ้นสุด หากคำบอกเวลาปรากฏพร้อมกับคำวิเศษณ์ความหมายเปรียบต้องอาศัยบริบทแวดล้อมในการตีความ เนื่องจากลักษณะของคำวิเศษณ์ที่เกิดร่วมกับเวลาจะแสดงสภาพ และเป็นส่วนขยายเวลา ในด้านรูปภาษาแสดงความหมายเปรียบ “เวลา” นอกเหนือจากความหมายประจำคำ ยังเป็นผลมาจากตำแหน่งของการปรากฏร่วมกับคำอื่นที่แสดงการเริ่มต้น การเคลื่อนที่ การถึงที่หมาย และจุดสิ้นสุดที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น ลักษณะของอุปลักษณ์มโนทัศน์ “เวลา” จากการวิเคราะห์ จึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & John, 1980) ที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางร่างกายของมนุษย์และเป็นการอธิบายความคิดนามธรรมจากแนวคิดที่เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ มโนทัศน์ที่พบจากผลการศึกษา คือ “เวลาเป็นร่างกาย” “เวลาเป็นมนุษย์” และ “เวลาเป็นวัตถุ” ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นความหมายเปรียบที่ขยายวงความหมายออกไปจากเดิมทำให้สิ่งที่เป็นนามธรรมดังเช่น “เวลา” กลายเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน

ด้านมโนทัศน์ที่ผู้เขียนพบจากการศึกษาเรื่องนี้ เป็นประเด็นการค้นพบของผู้วิจัยจากการวิเคราะห์ นวนิยายของมาลา คำจันทร์ ข้างต้นแตกต่างจากผลการวิจัยของ เดล ควาลไฮม์ (Kvalheim, 2000) ที่พบว่า เวลาเป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ เวลาคือผู้สังเกตการณ์เคลื่อนที่ เวลาคือภาชนะบรรจุสิ่งของ เวลาคือทรัพยากร เวลาคือผู้ครอบครอง เวลาคือสถานที่ และเวลาคือเงินตรา รวมทั้งงานวิจัยของปีนอนซ์ อัมปะละ (2559) ที่ปรากฏเพียงมโนทัศน์เวลาเป็นทรัพยากร และ

มโนทัศน์เวลาเป็นการเคลื่อนที่เท่านั้น แสดงให้เห็นว่า มโนทัศน์เวลาจะปรากฏในลักษณะใดขึ้นอยู่กับบริบทและเนื้อหาของข้อมูล และรูปภาษาที่แสดงความเปรียบเวลา เช่นเดียวกับ ศิริวัสฐ์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2562) ที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อน มโนทัศน์เวลาตามระบบปฏิทินของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปาง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลภาษาจำนวน 6 คน ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบในลักษณะคนไทยถิ่นเหนืออำเภอเถิน จังหวัดลำปางมีวิธีการบอกเวลา ตามระบบปฏิทินที่สะท้อน มโนทัศน์ “เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม” ผ่านการใช้ถ้อยคำ อุปลักษณะได้แก่คำว่า /naa343/ ‘หน้า’ และ /naj33/ ‘ใน’ โดยคำว่า “หน้า” ใช้บอกเวลาที่เป็นอนาคตอันใกล้ ส่วนคำว่า “ใน” ใช้บอกเวลาที่เป็นอนาคตที่ไกลออกไป ดังนั้นมโนทัศน์ “เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม” จึงเป็นมโนทัศน์ที่ละเอียดกว่าการมองเพียงว่า “เวลาคือพื้นที่ในแนวระนาบ” ของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐาน เนื่องจากเป็นมโนทัศน์ที่ทำให้เห็นการอ้างถึงความเป็นนามธรรมของเวลาชัดเจน และเห็นเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มาลา คำจันทร์ แสดงมุมมองความคิดของคนไทยถิ่นเหนือที่มีระบบการคิด และมองเวลาว่าเป็นปรากฏการณ์การเคลื่อนที่ เป็นสรรพสิ่งที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเคลื่อนที่ของเวลาในแต่ละวันสัมพันธ์กับการรับรู้ด้านการมองเห็นของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนืออีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ. (2559). ระบบมโนทัศน์ “เวลา” ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ. (ดุชนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- _____. (2563). อุปลักษณมโนทัศน์ “เวลาเป็นการเคลื่อนที่” ในภาษาไทยถิ่นเหนือ. (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.
- มาลา คำจันทร์. (2534). เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศิริวัสฐ์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2562). “เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม”: อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นเหนือ. วารสารวรรณวิทัศน์, 19(1), 136–159.

Aitchison, J. (1994). *Words in the Mind An Introduction to the Mental Lexicon*.
Malden: Blackwell.

Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics An introduction*. Edinburgh:
Edinburgh University Press.

Kvalheim, D. R. (2000). *Conceptual Metaphor of Time in Thai and English*.
(Master's thesis, Linguistics, Chulalongkorn University).

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphor We live By*. Chicago: University of
Chicago.

_____. (1999). *Philosophy in the Flesh: The embodied mind and its challenge
to Western thought*. New York: Basic Books.

Ogden I. A., & Richards C. K. (1972). *The Meaning of Meaning: A Study of the
influence of Language Upon Thought and of the science of Symbolism*.
London: Routledge & Kegan Paul PLX.

Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics*. Cambridge: Mass MIT.